Революцийна Українська Партия.

Пролетарі всіх країв, єднайтеся!

ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛИКА

(Народне Правління).

Додаток до „Селянина“ ч. 30.

1905.

Накладом Р. У. П.

УВАГА:

Українцям царське правительство не дозволяє писати свої книжки так, як треба. Але свою книжку друкуємо за границею і там російський царь не може на нас накладати своїх законів. Через це наша книжочка друкується таким письмом, яким треба писати українські книжки.

Для тих, хто ще добре не знає, як треба читати наші книжки, подаємо тут показчик:

Українське	и	читається	як	російське —	ы
„	і	„	„	„	и
„	ї	„	„	„	йи
„	е	„	„	„	э
„	є	„	„	„	е.

Знака твердого (ъ) не уживаємо, бо він зовсім не потрібний в українській мові.

ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛИКА

Був час, коли в російському царстві все спало важким нездоровим сном. Був час, коли скрізь було темно і тихо, і тільки подекуди чувся важкий придушений стогін, що виривався крізь сон із натомлених стражданнями грудей.

Мовчки гинули в царських кайданах міліони люду, не маючи сили пірвать цих кайданів і всевладно панувала в російській державі стоголова гадина царського правительства. Вона чула людськиї стогони; вона їх боялась.. і ще тіснійше стискувала в своїх холодних обіймах сонних людей.

Було колись...

Але минулося й не вернеться.

Почали прокидатися люде — і перший прокинувся робочий люд. Гордо ї сьміло підвів він свою похилену голову і — закипіла боротьба. Страшна, завзята боротьба! По ріжних городах і селах, по фабриках, заводах та економіях, один

за одним вибухнули страйки (забастовки . Сотні тисяч робітників вийшли на улиці і перед цілим сьвітом заявили про свої права. Земля укрилась трупом і почервоніла од робітничої крови. Народньою кровию царь думав спасти своє самодержав'є, але все на марне, ніщо не помогло. Все нові та нові тисячі робочого люду ставали до бою, все дужче та дужче займалась пожежа...

Але замало цареві було тії крови, що рікою плила по широкій российській державі. Йому забагнулось загарбати чужі землі і чужими грішми набити собі та своїм прихвостням і без того вже повні кешені. Він надумав відвернути від себе гнів народній і втопить його в калюжах японської крови. І тисячі мілліонів грошей народнїх пішлн на вітер; сотні тисяч люду побито й покалїчено; слізьми умились бідолашні батьки, матері, жінки і діти... Але ні одного разу не побідило військо российське, — бо воно голодне й холодне, бо воно темне й забите; бо генерали российські уміють тільки грошики красти а командувать військом не уміють.

І всі вже тоді зобачили, що царь лише руйнує країну; і повстали всї проти царя.

Грізно заклекотіло море народнє. Хвилї повстання, одна вище другої, прокотились од краю до краю российської держави.

Почалась революция,

Царський трон, який іще рік перед сим, здавалося. міцно стояв на народній недолі — захитався страшенно. Одна ще могутняя хвиля, і він потоне в розбурханім морі.

Все, що було в державі, заворушилось. Не зосталось ні одного кутка, куди-б не зазирнуло полум'є боротьби. На всім просторі російської держави бвз перестанку відбуваються страйки (забастовки), бійки з військом та поліцією; то там то тут повстають цілими повітами селяне; всї вищі школи замкнулись, бо студенти, не схотіли учитися, коли скрізь ліється кров; панки-лібе-рали — усї цї фабриканти, поміщики і купці, ріжні земці, адвокати, лікарі — всі ті, що ранійше уміли тільки петиції (прохання) до царя засилати й вони тепер наїжились проти самодержав'я і почали міркувати про те, як треба буде улаштувати державні порядки в Росиї після того, як робітники скинуть царя.

А царь, зобачивши, як всі повстали проти його, страшенно перелякався. Він швидше почав пекти один за другим „маніфести", „укази"; похапки почав скликувать ріжні комісиї, обіцяючи змінити державні порядки.

От такий час настав тепер у Росиї. Всі тепер домагаються, щоб теперишні порядки державні були змінені і царь, примушений народнім повстаннєм, обіцяє завести нові порядки.

Але чи-ж всі з однакових причин повстали, і чи всі домагаються тих самих змін?

Ні, товариші, — не всім те саме допекло і не всї того самого домагаються.

Нам, робітникам городським і сільським царське правительство геть долю занапастило. Воно, це правительство, і само обдерає нас, як знає, і панам помагає нас обдерати. Царське правительство держить нас в темноті та безправ'і

і не дає нам рятувати себе із недолі. Щоб скинути з себе ярмо панське, нам поперід усього треба скинути з себе тих, хто шаблями і рушницями стереже це ярмо. Нам поперід усього треба зовсім скинути з себе царське правительство, яке кулями і штиками „усмиряє“ нашу боротьбу з визиском панським — нашу боротьбу за соціалізм.

Чого-ж фабриканти, купці, поміщики і иньші пани ліберали незадоволоні на царське правительство? Вони незадоволені царем через те, що царь своїми величезними податками так обідрав селян та робітників, що нікому вже тепер купувати їхніх товарів. Товарів вироблено дуже багато, а у селян та робітників нема грошей щоб ці товари купувати, і гниють товари не уживані а пани на цьому дуже багато втрат мають. От вони і ремствують через це на царя. Вони незадоволені царем ще й через те, що царь не уміє „розумно“ обороняти їхніх панських інтересів. Вони бачать, що царський гніт запалює в грудях робітничих великий вогонь ненависти і бояться вони, що ось-ось повстануть всї робітники, як один, і багато прав собі ріжних здобудуть. Та й то сказати: пани звикли спокійно ссати кров з робітників, а тут тобі не проходить дня, щоб або в одному, або в другому місці робітники не покинули роботу. Пани на цьому мають теж дуже великі втрати; і ось думають вони, що як в державі порядкуватиме не сам царь, але також і їхнє панське „благородіє“ пануватиме в державі, то тоді удасться їм затулити рота робітникам. Тепер вони з'їздяться на свої панські з'їзди, балакають на цих з'їздах про ріжні справи дер-

жавні і домагаються, щоб царь не сам порядку-у державі, але щоб і їх також закликав до порядкування. Вони обіцяють робітникам, що як царь їх закличе до порядкування державою, то вони будуть обстоювати не тільки свої інтереси але також і інтереси робітничі. Оце вони кажуть так за для того, щоб робітники підтримували їх з їхніми панськими домаганнями. Але відомо, як пан про робітника піклуватися буде! В самих їх сили замало, щоб добитися того, чого їм' треба і ось вони хочуть виїхати на робітничих спинах.

Як же царь хоче змінити порядки в Росиї?

Він бачить, що народнє повстаннє загнало його на слизьке і хоче викрутитися дуже хитро із цього свойого поганого становища. Він бачить, що старих самодержавних порядків удержати на далі не можна і що треба до порядкування у державі покликати ще когось. Ось тут він і приміркував, щоб зробити так, щоб було „ні нам — ні вам“. Він хоче закликати до порядкування таких людей, які-б йому зовсім не шкодили робити те, що йому буде завгодно.

Він хоче, щоб так як і ранійше найбільша власть в державі була у його та у його запроданців, які складають „Государственний Совєт“, то щоб так і надалі зосталось.

Одначе, щоб усіх заспокоїти, царь каже, що він так добре перемінить порядки у державі, що всім добре житиметься.

Кого-ж нам, робітникам, слухатися? Чи панів, а чи-ж царя?

Пани-ліберали кажуть нам, щоб ми за ними стояли, то вони будуть вступатися за нас; а царь каже, щоб ми не „бунтувалися“, щоб ми заспокоїлись, бо він тепер за нас дуже добре дбає.

Але ні панів, ані царя ми не повинні слухати. Ми, робітники, повинні добре собі в голову взяти, що

> пани ніколи не можуть боронити робітників; що у панів є свої інтереси, а у робітників свої, і що межи панськими і робітничими інтересами немає нічого спільного.

Так само ми повинні добре пам'ятати, що

> царь дбає тільки про себе і про своїх прихвостнів-міністрів та иньших чиновників; що царь ніколи не вступається за робітників, а тільки гнітить їх.

Через це ми робітники, не повинні ні накого покладати свої надії, тільки на себе самих. Ми повинні добре затямити собі великі й розумні слова великого учителя робітничого, Маркса, що справа визволення робітників — то справа самих робітників.

Через це скажемо так, як у пісні співається:

„Панове-молодці, добре ви дбайте“

і нікому не дайте себе обдурити. Хай робітник йде своїм шляхом боротьби. Хай він пристає до

своїх робітничих партий і в купі зі своїми сьвідомими товаришами добивається того, чого треба робітникам добиватися.

А щоб всї робітники знали, чого їм треба добиватися, для того партия українських робітників — **Революцийна Українська Партия** і видає оцю книжочку.

I.

Чого-ж нам, українським робітникам, домагатися треба?

Насамперед нам треба домагатися, щоб було **зовсїм знищено царське самодержав'є**

Царське самодержав'є то є такий порядок державний, або краще сказати, таке нещастє для робітників у державі, коли всїма справами державними орудує один чоловік — царь-самодержець.

Царь найбільший пан на всю російську державу. Він має своїх власних вісїм мілліонів десятин землї, має фабрики і заводи. Всїх иньших панів та фабрикантів він уважає своїми слугами, а робітників та селян своєю робочою скотиною. З селян та робітників царь здирає десяту шкуру своїми величезними податками і всї зідрані з них

гроши рострачає, як сам хоче. Він бере що-року по 25 мілліонів собі і називає це своїм „жалуванням“; 165 мілліонів що-року він тратить на посіпак - чиновників; кілька-десять мілліонів тратить на підмогу панам та фабрикантам, а решту грошей витрачає на поліцію та військо.

А поліцію та військо царь содержує для того, щоб, як бува часом робітники чи селяне, не захотять мовчки умірати і повстануть проти гніту і неправди, то щоб було чим „усмирить“ їх?!

А щоб робітникам та селянам і в голову не прийшло „бунтуваться“, щоб вони були дурні та темні, для того царь майже не дає грошей на школи народні; для того він повидавав такі закони, що ні слова правдивого вимовить не можна. ні книжки гарної надрукувати, ані зійтись та порадитись про свою долю не можливо.

По царським законам робітникам не дозволено ні страйкувати (забастовки робити), ні вспілки робітничі єднатися не вільно. Хоч лягай та умірай та й то мовчки, бо заарештують.

Оце є царське самодержав'є. Воно є найлютійший ворог робочого люду, бо воно не дає робітникам сироможности боротися за кращую долю. Для того, щоб боротися з нашими визискувачами (експльоататорами) — панами — капіналістами, — нам, робітникам, треба, щоб товариші наші добре розуміли свою робітничу справу, щоб вони добре знали чого і як нам робітникам, дабиватися треба. А щоб це було щоб наші товариші, робітники мійські і сільські, добре розуміли свою робітничу справу, нам треба, щоб

можна було вільно збіратися і радитися про свої справи; нам треба, щоб можна було вільно читати і писати розумні книжки. Цього царські закони не дозволяють. Щоб краще боротися, нам треба, шоб можна було єднатися в великі робітничі спілки — соціяль-демократичні партиї; нам треба, щоб вільно було робити на панських фабриках і економіях страйки (забастовки). Цього царь теж не дозволяє. Але гірше всього те, що царь самовольно видає шкідливі для нас закони і не питає нас, чи хочемо ми тих законів; гірше всього те, шо царь самовольно накладає на нас величезні податки, жене нас на війну, і з нами про те не радитися. Він самовольно рострачає народні гроши куди сам хоче, і не питає нас, чи ми згодні з тим.

Нам треба, щоб закони видавалися не царем, а виборними людьми од всього народу, Нам треба, щоб правительство було для народу. а не народ для правительства. Коротко, кажучи, нам треба, щоб було знищене царське правительство.

Так, гетьже царя!

А на місце царя і царського правительства хай буде заведена **Демократична Республика**. або по нашому Народнє Правліннє.

Демократична республика (Народнє Правліннє) то є такий порядок у державі, коли всіма справами державними орудує не царь-самодержець з своїми прихвостнями-чиновниками, а сам народ через своїх виборних людей.

В державі є ріжні справи: є такі, що торкаються всіх людей, які живуть у державі, а є й такі, що торкаються тільки якого — небудь одного народу. Адже ми знаємо, що в російській державі живуть ріжні народи (нациї): і великороси (кацапи), і поляки, і ми, українці, і инші. Кожен з цих народів має собі такі справи, які торкаються тілько його і нікого другого не обходять. Одначе є й такі справи, які торкаються всіх народів російської держави: є такі справи, що торклються і поляків, і українців, і великоросів (кацапів) і всіх иньших. Наприклад скажем, всім цим народам однаково треба, шоб був гарний і справедливий суд у державі; всім треба, щоб були гарні пошти і телеграфи, і т. п. Багато є таких справ, які всіх народів однаково обходять і однаково всіх доторкаються.

Ось для того, шоб рішати оці справи, що торкаются усіх народів, які живуть і житимуть в російській державі, для того в Демократичній Республиці (Народн. Пиавлинн.) повинна бути заведена **Державна Рада**, або, як кажуть, парлямент.

Державна Рада (Парлямент) то є зібраннє представників од усіх народів російської держави.

Держевна Рада повинна мати найбільшу власть над цілою російською Демократичною Республикою. Вона має видавати закони для всіх народів, які живуть і житимуть в російській державі.

Ранійше ми сказали, що кожен народ, живучи вкупі з иньшими народами, може мати собі такі

справи, які торкаються тільки його і нікого другого не обходять. Одже треба, щоб кожен народ міг сам собі і рішати ті свої справи. Треба, щоб не було того, що один народ накладатиме ярмо своїх законів на шию другому народові, бо тоді той пригноблений нарід не матиме спроможности розвиватися і це шкодитиме робочому людові того народу.

Право рішати свої внутрішні справи самостійно називається **Автономією**, або по нашому самопорядкуваннєм.

Треба, щоб таке право мав і український народ, другими словами, треба, щоб була заведена **Автономія України.***)

Для того, щоб рішати свої справи, представники од того люду, який мешкає на Україні, повинні збіратись.

Зібраннє цих представників має називатися **сеймом**, або автономною радою.

Таким чином виходить, що зібраннє виборних представників, од тих людей що заселяють російську державу — Державна Рада — повинно мати найвищу власть над усією російською демократичною державою. А зібраннє представників од того люду, який заселяє Україну — Сейм — повинно мати найвищу власть над цілою Україною.

---

*) Ті народи, яким Автономія не забезпечить повної волі народьного розвитку, можуть добиватися собі яких небудь иньших форм життя політичного і перешкоджати їм в цьому ніхто не повинен.

Державна Рада (Парлямент) має орудувати тими справами, які торкаються всіх народів російської держави; А сейм має орудувати тільки тими справами, що торкаються люду, який мешкає на Україні.

Оттаких порядків нам, українським робітникам, сільським і городським, треба домагатися.

Одначе того, що ми вже сказали, ще замало.

Треба, щоб не тільки кожен народ міг самостійно рішати свої справи, але щоб і кожен город, кожне село, кожна округа, повіт, краї, могли сами собі розпоряджувати своїми внутрішніми ділами.

Таке право кожного города, села, округи, повіта, самостійно рішати свої внутрішні діла, називается **місцевою самоуправою.**

Місцеві самоуправи є і тепер в Російській державі наприклад, в городах „думи", в повітах „земства" і т. и., але царське правительство дає їм дуже мало прав; крім того там (по тих думах та земствах) засідають тепер самі тільки купці, поміщикі, та сільські багатирі — павуки, робочому ж людові посилати туди своїх представників не вільно. От і не диво, що городьські думи та земства здебільшого дуже мало дбають про справжні народні потреби.

* * *

Робітникам треба домагатися щоб і в Державній Раді (Парляменті), і в Сеймі, так само і в городьських, сільських, повітових і краєвих Радах були представники од усього народу, а

не од самих тільки дуків — багатирів, або як кажуть, треба, щоб представники оббіралися загальним, рівним і безпосереднім виборчим правом з тайним голосованнєм.

Що-ж то значить — **загальне, рівне і безпосереднє виборче право з тайним голосованнєм?**

Ось про це ми зараз і будемо розказувати.

Виборче право — то є право вибірати представників до Державної Ради (Парляменту) до Сейму, до сільських, городських і инших Рад. Воно це право, повинно бути **загальним**, себто кожний чоловік, хтоб він не був, чи пан-дворянин чи селянин, чи фабрикант, чи робітник, чи бідний, чи багатий; все одно, чи кацап, чи поляк, чи жид, чи українець, або який инший; так само і католик і православний, і іудей, або й зовсім невіруючий; однакою, чи чоловік, чи жінка — щоб кождий чоловік, що має більш як 20 років, мав право вибірати представників і сам щоб міг бути обібраним, як до Державної Ради (Парляменту), так і до Сейму так само і до усіх инших Рад. Таке виборче право називається загальним.

Але це виборче право повинно було крім того ще **рівним**, себ-то кожний окремий чоловік повинен мати тілько один голос, або як кажуть англійці: „один чоловік — один голос". Не повинно бути так, як це тепер є у Бельгії,*) що як чоловік бідний, то він має тілько один

*) Бельгія — то є така країна.

голос; як зоможний — два; а як ще заможнійший, то цілих три голоси, бо тоді робітникам та селянам, які нічого не мають, буде дуже важко боротися із своїми визискувачами (експльоататорами). Один багач має тоді стільки-ж сили під час виборів, як два, або навіть три робітника. Через це нам треба домагатися, щоб право виборче було рівне.

Раніїше ми сказали, що виборче право повинно бути не тільки загальним, та рівним, але також і **безпосереднім**.

Що-ж то значить безпосереднє право виборче?

А ось що. — Нам, робітникам, треба, щоб ми могли вибірати представників прямо до Державної Ради (Парляменту), прямо до Сейму і прямо до сільських, городських і иньших Рад. Треба, шоб у нас не було таких порядків при виборах, які тепер, наприклад, є у Австриі, що спочатку вибіраються „виборці", а виборці вже од себе оббірають представників. При таких порядках часто буває, що цих „виборців" або підкуплять, або як вони є люде, залежні од панів, або чиновників, прямо таки залякають, щоб вони оббірали того, кого пани хотять. І ось „виборці" боючись за свою шкуру, або прямо таки полакомившись на гроши, продають народню справу. Як же-ж весь народ оббірає прямо представників до всякої Ради, то вже цього бути пошти що не може. Ось через це ми повинні домагатия, щоб право виборче було безпосередне, себ — то, щоб представники оббіралися прямо до всїх інстітуцій.

Одначе навіть і тоді, коли представників оббірає прямо весь народ, а не які-небудь „виборці“, навіть і тоді може бути так, що який-небудь пан, або фабрикант буде грозитися, що як хто-небудь з тих робітників, що роблять на його економії, або фабриці, не подасть свого голосу на того представника, на якого він скаже, то такому він дасть рощот, або яким иншим способом притисне. Цим він може примусити робітників, звичайно не всіх, шкодити своїй робітничій справі. Так само можуть налякати робітників ріжні панські запроданці — чиновники.

Щоб цього не могло бути, щоб у панів не було ніякої спроможности примушувати робітників під час виборів, — треба, шоб голоси на представників подавалися **тайно**. Треба, щоб було так, як це тепер робиться в Німеччині та по иньших краях; а там робиться так: призвіще того представника, на якого хтось подає свій голос, записується на картці і вкидається в таку скриньку, як для листів. При такім способі ні пани, ні чиновники не можуть знати, на кого хто подав свій голос. Це зоветься **тайним голосованнєм**.

Коли таким способом будуть оббіратися представники, коли вони оббіратимуться на підставі загального, рівного і безпосередного виборчого права з тайним голосованнєм — тоді ці представники будуть справді народні. а не панські.

Царь ні за що не хоче завести такого порядку при виборах, бо він боїться справжніх народніх представників, гірше ніж чорт ладану; він знає, що правдиві народні представники не дозволять йому обдерати і гнітити народ і цього він дуже боїться, бо з обдерання і пригнічення народу він тільки й живе. І приміркував собі царь, щоб покликати до порядкування в державі тільки панських представників. Він знає, що панські представники не заборонять йому обдерати селян та робітників. Але панки-ліберали*) теж не дурні. Вони мають нюх добрий і знають, що як до Державної Ради та до Сойму не пустити робітничих представників, то робітники не перестануть „бунтувати". А пани цього дуже бояться, і ось вони приміркували собі так, щоб поділити Державну Раду (Парлямент) на дві частини, або як вони кажуть, зробити в Державній Раді **дві палати** — одна панська палата, а друга всенародня. Вони хочуть, щоб до панської палати, або як вони кажуть до „зверхньої палати", щоб збіралися самі пани, а до другої „нижчої" представники од усього народу. І хочуть вони, щоб ця панська частина Державної Ради — зверхня палата мала більші права, ніж всенародня. Оттакі хитрі! Тепер вони увесь час торгуються з царем, як ті перекупні; царь своє — вони своє. Царь каже, я вас, панове, закличу тай порядкуватимемо над народом укупі, а народові

*) Панками-лібералами називаються всі ті пани, що тепер незадоволені на царя і хотять, щоб царь їх допустив до порядкування державою.

скажемо, що все буде „гаразд“. А пани кажуть: „Бачиш, царю, робітники то селяне теж, кат їх не взяв, тепер вже де-що розуміють, і не дадуть вони себе так легко обдурити! Треба хитрійше вигадати, треба зробити так, щоб представників од робітників та селян закликати, але не дати цим представникам великих прав. Нехай собі ці преставники збіраються до своєї мужицької палати в Державній Раді і нехай собі постановляють там що хотять; а ми, пани, будем збіратися до своєї панської зверхньої палати і нехай отже мужицька палата віддає всі свої постанови до нашої панської палати на затвердження. Як буде нам до вподоби постанова мужицька, то ми її ствердимо, а як буде вона, та мужицька постанова проти нас панів, йти то ми її скасуємо. А тобі, царю, нехай зостається найбільша власть. Ти будеш обдерати собі народ, будеш заводити войни з другими народами і будеш нас, панів, обороняти від робітників та селян“. От таке приміркували пани. Як бачимо, вони од царя хитрійші. І тепер торгуються вони з царем, за власть, так наче на ярмарку.

„Панове-молодці добре ви дбайте“. Пильно слідкуйте за цими торговцями — важими ворогами і не дайте себе підманути. Прямуйте своїм шляхом і добивайтесь того, чого нам треба. Пам'ятайте добре, що нам, робітникам городським та сільським, зовсім не треба, щоб Державна Рада ділилася на дві частини (на палати), на панську і всенародню, так само, як не треба нам царяздирщика. Нам треба, шоб найбільша власть належала одній Державній Раді всенародніх пред-

ставників. А всенародні представники, це ті представники, які оббіраються так, як ми казали, тоб-то, загальним, рівним безпоседнім, тайним голосованнєм. Так само повинні оббіратися представники і до Державної Ради, так само і до Сейму, так і до иньших Рад.

А представники ці повинні оббіратися не більше, як на **два роки**, щоб, як вони погано стоятимуть за наші інтереси, то щоб швидко їх можна було скинути і на їх місце вибрати нових.

Ще одного ми повинні добре пильнувати. Ми повинні пильнувати, щоб у нас не було того, що позаводили пани по-де-яких місцях за границею. А там пани добилися, щоб вибори представників призначалися на будень. В будень всі робітники та селяне на роботі і через це не можуть брати участі в оббіранню представників. А пани собі збіраються та оббірають того, кого їм треба. От і не диво, що там, по тих державах, засідають і рішають всї справи самі представники од панів-капіталістів та поміщиків, а од робітників, як кілька яких і є представників, то й те вже добре. Домагаймось, щоб цього не було у нас. Домагаймось, щоб всякі вибори призначалися на **неробочий день**. Крім того домагаймося, щоб всім представникам платилося од казни жалуваннє, щоб нашим робітничим представникам не прийшлося, бігаючи за шматком хліба, залишити справи державні і перестати обстоювати наші інтереси.

*

* *

Оттаких порядків нам треба. Нам треба, щоб нами правив не царь, а наші виборні люде. Вони, ці наші виборні, мають видавати для нас закони, вони мають накладати на нас податки, вони мають нами правувати. А царське правительство треба винищити до коріння, щоб і дух його не пах.

Далеко, на захід сонця од нас, є країна, Швейцарією зветься. В тій країні живуть не наші люде. По иншому там вони балакають межи собою, не такі у ніх звичаї, не такі і порядки. Але так само, як і у нас, є в тій Швейцарії і пани, що живуть з робітнічої праці, є й робітники, що годують своєю працею панів. В давні часи в Швейцарії були таки самі державні порядкї, як тепер у нас. Але швейцарці розпочали завзяту боротьбу із своїми гнобителями і почали добувати собі прав; цію боротьбою вони здобули собі кращих порядків. Тепер у них в країні царя зовсім немає, а всім порядкують їхні виборні люде. Вони і закони видають, вони і податки накладають — все у них роблять їхні виборні представникі. Одначе там заведене ще й таке: Коли скажем, виборні представники хотять видати якийсь новий закон, а 30 тисяців грождан вимагають, щоб цей закон раніще був обсуджений всім народом, що тоді робиться так: питають кождого чоловіка: чи він подає свій голос на те, щоб цей закон був виданий, чи щоб його не видавати. Як більше є таких, що подали свій голос на те, щоб закона не видавати, то вже правительство не може йти проти народу, і той закон не видасться. Така установа коли якій — небуть

новий закон передається на голосуваннє всього народу, називається **референдум**. Треба, щоб і у нас був заведений той референдум.

Крім референдума в Швейцарії є ще одна установа — вона називаиться **ініціатива**. Що то воно за ініціатива?

А то, бачите, так: коли 50 тисячів швейцарських граждан хотять, щоб було видано який новий закон, або змінено старий, то правительство мусить обговорити той закон і віддати його на затвердженя народові, на референдум. Ото є ініціатива.

Оці швейцарські установи — референдум та ініціатива — роблять те, що там народні представники більше, ніж де в другій державі, **залежні** од народу. Там вони мусять дбати за народні потреби і видавати користні для народу закони і постанови. Як скажем, захочуть там народні представники видати який некористний для народу закон, то їх можна примусити поставити той закон, ранійше ніж видавати, на референдум – на народнє голосованнє, спитати самого народу, чи хоче він, чи ні того закону. Так само, коли, скажем, трапиться так, що виборні представники не дуже добре дбають про народні потреби і не хотять видати такого закону, який тепер потрібний народові, то народ може зробити ініціативу, себ — то заставити своїх представників обсудити такий закон, який йому потрібний, і віддати його на ствердження народу.

Нам, робітникам, потрібно, щоб правительство хоч би й виборне було як найбільше залежним од народу. Осьчерез це будемо домагатися, щоб

і у нас, на Україні були зоведені оті швейцарські установи — референдум і ініціатива.

* * *

До сього часу ми говорили про те, як в Демократичній Республиці повинні видаватися закони. Ми казали, що закони повинні видаватись не самодержавним царем, а виборними народніми представниками, або самим народом. Але ми ще нічого не казали про те, хто має пильнувати, щоб цих законів не ламано, щоб вони виконувалися (сповнялися.) За теперішніх російських порядків дбають за тим, щоб люде наче-б то не ламали законів, царські чиновники — міністри, ґубернатори, станові, стражники, і иньші. Але чиж справді вони дбають про закони? Про це вже нічого й казати; всякий знає, що царські чиновники дивляться тільки за тим, як би побільше грошей здерти з народу. Царські чиновники — це кігті сомодержавного царя, якими він душить робочий люд російскої держави. В теперішній російскій державі закона ніякого нема. Замісць закона — у нас панують царські примхи, царське слово. Ось наш закон! А чиновники назначаються цим самим царем; вони назначаються для того, щоб за народом шпигувати. Вони здалися цареві ще й для того, щоб обдерати народ на користь царську та паньську. Кождий чиновник у нас є сам більший, або меньший царсамодержець: ґубернатор-самодержець в ґубернії, становий — в стані, стражник в селї. Кожний з сих більших і менших царів-самодержців само-

владно панує в своїй околиці. І нігде нема закону: нема його і у всій державі, нема і в окремих ґуберніях, „участках“, селах — скрізь панують слова і примхи великіх і малих царів.

Цього бути не повинно!

Ми вже раніїше казали, що нам треба конче домагатися Демократичної Республики, в якій пануватиме не слово царське і чиновницьке, а міцний закон, установлений самим народом. Цього закона ніхто не посьміє ламати. Змінити-ж його зможе тільки сам народ, що його встановив. А чиновники в Демократичній республиці не повинні бути самодержцями над народом, а слугами народу. Вони мають пильновати не за тим, щоб народ душити та знущатися над ним, а за тим, щоб ніхто непереступав через народній закон, щоб скрізь був порядок. А як сами вони, ці чиновники, закон переступлять, то таку саму кару будуть вони мати за теє, як і всякий инший гражданин. В демократичній Республиці чиновники повинні не од царя призначатися (бо і царя в демократичній республиці не повинно бути), а мають вони оббірати ся народом... Всї чиновники повинні бути виборні і перед народом відповідальні. За всяке злочинство вони так само повинні каратися, як і инші люде, Не повинно бути того, що тепер є в Росиї, що чиновникане можна потягти до суду доти, доки не дозволить цього вище начальство того чиновника. Всї ми добре знаємо, що „свій своєму не ворог“. Старший злодій „вищий“ чиновник завжди заступатиметься за меньшого злодія —

„низшого“ чиновника і не дозволить на його подати в суд. Геть же такі порядки!

*
* *

Тепер, ізгадаємо, в коротких словах, все те, про що ми тут говорили.

Насамперед ми казали, що царське правительство є найлютійший ворог робочого люду і що його треба зовсім знищити. Після того, ми казали, що нам треба домагатися, щоб була заведена Демократична Республика, або Народнє Правлїнє; — щоб в цій Демократичній Республиці найвища власть належала одній (а не панській і всенародній окремо) Державній Раді (Парляментові); щоб кожен народ мав право управлятися по своїх законах; — щоб таке право управлятися по своїх законах мали і ми українці і для цього, щоб була заведена автономія України з окремою Радою — Сеймом; — Щоб кожна округа, кожен город, край, кожне село мали право самостійно рішати ті свої справи, які торкаються тільки їх самих; — щоб представники оббіралися загальним, рівним, безпосереднім і тайним голосованнєм, — щоб представники оббіралися не довше, як на два роки; щоб їм платилося жалуваннє і щоб вибори призначалися на неробочий день; щоб народ мав право референдума та ініціативи; — щоб усі чиновники були виборні; щоб вони відповідали за свої діла перед народом; щоб їх можна було позивати за

їхні незаконні діла на службі, не питаючись, чи дозволить це зробити вищеє начальство чиновника.

II.

В самодержавному російському царстві все що не робиться, все робиться потай. Потай од людей обговорються нові закони в „Государственному совєті“; потай касуються старі; потай рішається справа війни і таке иньше. Ніхто напевне не знає, які справи тепер обговорюються, який новий закон збірається видати царь. І аж тоді довідаємось ми, про віщо там, по ріжних „Государственных Совѣтах“ говорилося, які справи там обсуджувались, аж тоді, — коли закон вже буде обговорений і стверджений і царь видасть про це або „маніфест“ або який-небудь „указ“. В Демократичній Республиці цього бути не повинно. Бо не буде та держава демократичною республикою, не буде та правління — народнім правліннєм, де ніхто з граждан не знатиме, що робить і що збірається робити його правительство.

В Демократичній Республиці всі засідання народніх представників, в Державній Раді, в Сеймі і в иньших місцях повинні провадитись одверто: себ-то кожний гражданин повинен мати право бути на тих засіданнях і слухати, про віщо там говориться. Крім того про все, що говорилося на засіданнях, повинен друковатися в ґазетах відчит, щоб не тільки ті, які були на засі-

данню і чули, а щоб всі гражданє держави знали, що роблять і як боронять їх інтереси народні представники.

Так само в ґазетах повинно писатися і про те, що роблять і як справляються з своїми обов'язками міністри і иньші чиновники. Тепер в ґазетах нічого не можна писати про правительство і про чиновників, а вони собі роблять, що хотять і ніхто про те знати не має права, а як і знає, то говорити і писати не сьміє. Треба, щоб цього не було. Все, що роблять народні преставники і чиновники, все повинно бути відомо всім гражданам. Треба, щоб народ бачив все своє правительство, як на долоні, бо правительство для народа, а не народ для правительства. Народ повинен мати право обсуджувати всі закони і постанови правительства, а для цього потрібно, щоб була заведена **воля слова і друку**. Тепер бачите, коли хтось скаже про царя, що він обдерає і душить людей, або про ґубернатора, чи про міністра, що вони не дбають про народні потреби, або скаже, що робітникам або селянам погано живеться, то такого чоловіка зараз же заарештують і засудять як за яке злочинство. А як хтось радить робітникам боротися за кращеє життя, то то вже називається „подстрекательством (підбурюваннєм) к бунту" і за це ще більше покарають. Так само, як хтось захоче про робітничу долю написати в ґазеті або в книжці, то про це не позволять надрукувати в Россиї. Ми, робітники, повинні домагатися, щоб цього не було, бо як ми про свої справи не матимем права говорити та писати, то тоді і боротися нам з нашими гноби-

телями буде неможливо. Адже-ж багато є серед нас таких товаришів, які ще добре не знають, од чого їм лихо береться. Такому треба, щоб він міг книжку розумну почитати та слово правдиве почути, тоді він знатиме, чого йому треба домагатися. Треба щоб неодмінно була заведена воля слова і друку, щоб кожен мав право говорити і писати про все, що він собі схоче.

Але для того, щоб можна було спільно обговорювати свої справи; для того, щоб можна було радитись, що нам треба робити і чого нам слід домагатися, для того треба, щоб можна було збіратися. Сами ви знаєте, товариші, що тепер у нас, в російській державі діється. Тількй й чуєш, що як не тут, то нам розігнали силою зібраннє робітниче; як зібраннє невелике, то всїх тих, що були на зібранню ведуть в „участок"; Як же-ж зібраннє чимале, то розганяють кулями, штиками та нагаями. В решті решт багато побитих, покалїчених і заарештованих. Ні порадитись, ні поговорить про свої справи неможливо. Ми повинні домагатись, щоб такі порядки були знесені; щоб була заведена **воля зібрань**, щоб ніхто не мав права розганяти тих, що зібрались, і щоб кожен мав право приходити на зібрання і говорити там, про віщо він хоче. Без права збіратися щоб спільно, у купі, обговорювати свої справи, ми робітники, не здолаємо осягнути кращої долї. Тільки зійшовшись, порадившись і прийшовши до згоди, ми можемо провадити свою боротьбу.

Давно наші люде кажуть, що „громада — великий чоловік". Вилика правда в тих словах. Ми, робітники безсилі, ми не можемо роспочинати ні-

якої боротьби доти, доки ми не з'єднані, доки ми не йдемо спільно, у-купі. Наша сила — в нашім єднанню"! Були такі часи, коли робітники ще того не знали і не могли вони тоді вибороти собі ніякого поліпшення своєї долі. Але саме життя научило робітників, що вони мусять боротися в купі, що їх сила в єднанню. І почали тоді закладатися по всьому сьвіті великі спілки (союзи) робітників, партиї, і пішла тоді їх боротьба краще.

Не дуже давно зрозуміли і робітники російської держави, що вони можуть добитися поліпшення своєї долі тільки тоді, коли вони почнуть єднатися в спілки (союзи). І почали одна за другою закладатися робітничі соціяль-демократичні партії в Росиї. Заклалась тоді і наша, українська соціяль-демократична робітнича партия, або як вона себе називає, Революційна Українська Партия. Почали робітники у купі обстоювати свою робітничу справу і добувати собі кращої долі. Одначе, царсько-панське правительство завжди знало, яка йому небезпека од тих робітничих партий загрожує. Це правительство добре розуміє, в яку силу вбиваються робітники, з'єднавшись у партиї. І ось через це, російське правительство з усіх сил старається не допустити, аби ці партії росли і розвивались; воно хоче їх викорінити до-щенту. Шпиги і поліціянти не мають спокою ні в день, ні в ночі. Вони не сплять, вишукуючи тих людей, які належать до робітничих партій. А як кого їм пощастить вислідкувати, то зараз же того заарештують і до тюрми запхнуть. Через це, нам, робітникам, доводиться ве-

сти свою справу таємно. А то вже річ відома, що таємно не можна стільки зробити, скільки можна було-б зробити одверто.

В Демократичній Републиці повинні бути знесені всї ті закони, які забороняють людям єднатися в спілки; там, як кажуть, повинна бути заведена необмежена **воля спілок**. Так само, як заборонені в російській державі зібрання і спілки, так само заборонені і страйки (забастовка, змова). В той самий час, як скрізь, по всьому сьвіті, наші товариші боряться страйками, здобуваючи собі кращі заробітки та коротший робочий день, і ніхто їх за це не карає, — в цей самий час тільки в одній Росиї страйк вважається за страшенне злочинство, за „нарушеніе договора о наймѣ“ і т. и. Страйк — то є один з засобів нашої робітничої боротьби і ми повинні домагатися, щоб він був дозволений законом, і щоб за страйки нікого не сьміли карати. Повинна бути **воля страйків**, так само, як і воля слова, друку, зібрань і спілок.

Без ції волі слова, друку, зібрань, спілок і страйків, робітнича справа не може розвиватися, так само, як не може розвиватися рослина без сонця і без повітря. Через це оці домагання, то є одні з найважнійших наших домагань.

III.

В Демократичній Республиці (народн. правл.) всї граждане повинні мати однакові права.

Закон повинен бути для усїх рівний. Тепер у нас як дворянин, то він має одні права, як „крестянин“ (селянин) то другі, або краше сказати ніяких. Дворяне займають і усі вищі посади („должности“) в державі; вони посилають найбільше число своїх представників у земство; для того, щоб підсобити роспустним дворянам, правительство позичає їм великі гроши і т. п. Скрізь, куди не глянеш, скрізь дворяне користуються більшими правами. Правительство російське називає їх „благородним“ сословієм і дає їм всякі „прівілеї“, себ-то перевагу над другими „сословіями“ (станами).

А „крестьянам“ — навпаки. „Крестьянам“ правительство не дало майже ніяких прав. Всї права „крестьян“ в тому, що вони мусять платити величезні податки, в той самий час, як дворяне майже нічого не платять. „Крестьяне“ (селяне) називаються „податним сословієм“. На той невеличкий шматочок землі, яким володіє селянин, стільки податку наложено, що її земля стільки не дає, скільки треба заплатити. А як селянин захоче свою землю продати, то він цього не має права зробити без дозволу начальства. Він, як каже царський закон, „прикрѣплен к надѣлу“ і не має права нікуди йти в друге місце, поки йому не видадуть пашпорту. А начальство захоче видати пашпорт — видасть, не захоче — ні. Поділити своєї землї селянин також не має права без дозволу начальства. А щоб селянин не був невдоволений своєю гіркою долею, щоб він почував, що йому живеться добре, для того над селянами поставлено стільки ріжного начальства, що й сьві-

ту за тим начальством не видно. Понастановляли ріжних „земських начальників“, „мирових посередників“ „непремѣнных членів“, і все то з дворян. Вони, дворяне, тоб то мають „піклуватися“ про селян. Але відомо, як „піклується“ вовк про вівцю!

Навіть і суд для селян не такий, як для других людей. Судять їх часто-густо так званим „волосним судом“, яким більше нікого не судять.

Раніійше ми сказали, що в Демократичній Республиці всї люде повинні мати однакові права. Через це не повинно бути ніяких „сословій“: ні дворян, ні міщан, ні крестьян. Ніхто не повинен мати ніяких „привілей“, всї повинні бути рівні перед законом.

Так само, як не повинно бути нерівности в правах між ріжними „сословіями“ (станами), так само не повинно бути нерівности в правах для богачів-капіталістів і для робітників-пролєтарів. Тепер є так, що як купці-фабриканти або заводчики змовляються межи собою, що вони, скажем, свої товари будуть продавати по такій і такій ціні, то це не вважається злочинством (преступленієм) і ніхто їх за це не карає. Але як робітники змовляються між собою, що вони, скажем, не стануть до роботи, поки їм не надбавлять платні, то це вже є проти закона і робітників за це карають. І так не тільки в цій справі, а і в багатьох иньших справах; скрізь той, що має гроши — має і право; той, що грошей не має — не має також і права. Панам-капіталістам, звичайно це є на руку, для нас же робітників нічого крім

шкоди в цьому не має, і через це ми повинні домагатися, щоб це було знищене. Треба, щоб однаково, як той, що нічого не має, так і той, що має в своїх руках величезні багацтва, щоб всї були рівні в своїх правах.

Але в російській державі не тільки дворяни має більше прав ніж иньші сословія; не тільки багач має більше прав, ніж бідний; у нас куди не глянь, скрізь нерівність, скрізь неправда. Один народ (нація має одні права, другий — другі; одна віра одні права, друга знов таки другі.

У нас тепер є так, що рускі (кацапи, москалі) мають право скрізь балакати на своїй мові, і в школах, і в судах, і скрізь, де хочуть. Вони мають право на своїй мові писати ґазети, книжки і иньше. Ми, українці, на своїй мові не маємо права учитись, ґазет на своїй мові друкувати не сьміємо, по судах і иньших державних місцях балакать на своїй мові не маємо права. Мало того, що в наших школах нічого не можна навчитись, бо самі школи наші нікуди не годяться, а ще й до того учать нас такою мовою, якої ми не розуміємо. От і виходить, що ходить хлопець 3—4 зіми до школи, а навчитися нічому не навчився. Читать і то скоро забуває. Але другим народам ще більші утиски, ніж нам, українцям. От напр. жиди. Їм і жити не можна там, де всім другим людям можна. Для них призначена границя („черта осідлости") дальше якої оселюватися вони не мають права; до шкіл їх приймають тільки 10 на наших сто. Як — ти жид, то вже тобі біда! Всякий тебе має право побити, ба навіть забити, і одповідати за це не буде. Сама поліція нацьковує не-

сьвідомих темних людей на те, щоб бити жидів. А коли вони обороняються, то військо царське стріляє в них. Стріляє в них за те, що вони не хотять умірати! Але товариші-робітники! Чи нам потрібний утиск одного народа другим? Чи ми маємо од того користь? Ні, товариші! Ми самі обдерті, визискувані — не ми будемо душити і обдерати других. Царю і панам-капіталістам потрібний утиск народа народом, їм ненажерним потрібно це все. Царь з своїм правительством, обдераючи свій народ, не дає ніяких прав другим народам, щоб вони не могли розвиватися. От таке царь робить для того, щоб оборонити російських капіталістів од конкуренції капіталістів польських, єврейських і иньших. Цей гніт одного народу над другим, викликає ворожнечу по між народами. Навіть сами робітники одного народу починають ворогувати з робітниками другого народу. Цареві і панам це на руку ковінька. Вони бояться, як робітники єднаються по між собою, але як вони по між собою ворогують, то це їм добре. Як робітники жидівські роспочинають боротьбу з гнобителями своїми — капіталістами жидівськими, руськими, польськими і иньшими, то поліція, по наказу царя, нацьковує на них темний український або кацапський люд і починається різня. Робітники робітників ріжуть замісць того, щоб по між собою єднатися! А царь та пани радіють, що не на них окошилась ненависть народня. У нас, у робітників ріжних націй (народів) однакові інтереси. Скрізь ми є робітниками і скрізь нас визискують пани-капіталісти. Для того, щоб добитися кращої долі, ми повинні підпирати один

одного, а не різать і убивать. Тільки спільною боротьбою ми осягнемо побіди. А гніт над окремими народами, не дає пригніченим народам розвивати свої сили, і роз'єдиняє робітників ріжних націй (народів). Через це будемо домагатися, щоб всї народи, які є в російській державі, мали однакові права, щоб закон для усїх народів був рівний.

Російське правительство гнітить не тілько окремі народи, воно також не дозволяє людям вірити так, як вони собі хотять. Віра — то є діло совісті кожного чоловіка і ніхто в цю справу не повинен встрявати, кожен чоловік повинен мати право вірити так, як він собі хоче. А у нас тепер так: як православний, то має одні права, як католик — другі, а як іудей, то майже ніяких прав не має і т. и. Православну віру піддержують грішми, содержують за державні гроші безліч попів і називають православну віру „господствующою“ (пануючою). Другі-ж віри у нас переслїдуються. Кому-ж користно це? Це користно лише православним попам, які мають з кого дерти гроши, та правительству, бо попи задурманюють голови темним людям, що царь начеб то посланнїй богом і що проти його боротися гріх.

Тепер недавно царь видав „указ“, що другим вірам (не православним), ніби то прав трохи надбавлено. Але ми сьвідомі робітники повинні домагатися, щоб всі віри мали однакові права. Щоб не було ніякої „господствующої“ (пануючої) віри і щоб держава не рострачала народнїх грошей на православних попів. Треба, щоб було так: як десь собі в якомусь городі, чи селі, живуть

православні і вони хотять мати собі свого попа, то нехай собі його содержують, нехай собі на свої гроши будують церкви і моляться собі, як хотять. Так само повинно бути і з другими вірами. Як десь живуть штундарі, які не потрібують мати попа, то щоб з них не тягнули грошей на православну церкву, а щоб їм було дано право робити, так, як вони хотять. Справа з вірою торкається тільки тих людей, які вірять і через це держава не повинна встрявати в цю справу.

Кожен чоловік повинен мати право вірити так, як він собі хоче; а як не хоче вірити ніяк, то ніхто не повинен його за цеє карати. Повинна бути необмежена **воля віри**. А перед законом, кожний чоловік, якої-б він віри не був, повинен мати однакові права.

В Демократичній Республиці всі люде повинні бути рівні в своїх правах. Повинні бути знищені „прівілеї“ (переваги в правах) „сословій“ (станів), кляс (богатих і бідних) і релігій (віри). Закон повинен бути для усіх один.

*
* *

У нас всяке начальство, що хоче, те й робить. Поліція по своїй волі і охоті арештує людей, робить у них труси, роспечатує і читає чужі листи. Гражданин російської держави ніде не забезпочений од сваволї і знущання царських посіпак. Кожний чоловік може бути безвинно побитий і покалічений; в своїй хаті чоловік не може сховатися од насильства поліціянтів. А суда і управи на царських чиновників в Росиї не знайти!

В Демократичній Республиці закон повинен охороняти чоловіка од всякого чиновницького насильства. Повинна бути заведена **недоторканність особи, оселї і листування**, себ-то поліція не повинна мати права кого-небудь заарештувати, або трусити чию-небудь хату доти, доки суд того не присудить. Як чоловіка заарештують, то йому повинні зараз же сказати, за що він є заарештований. А листів чужих поліція і чиновники не повинні роспечатувати та читати. За роспечатування і читання чужих листів вони повинні карати ся законом.

*
* *

Ми вже казали про те, що в російському самодержавному царстві, селяне не мають права без дозволу дворянського начальства, ні продавати своєї землї, ні ділити єї. Що-ж то за своя земля, що роспоряджати нею не можна, як хочеш? В Демократичній Республиці повинні бути скасовані всї ці закони. Кожен чоловік повинен мати право роспоряджувати своїм добром, по своїй волі, без всякого дозволу начальства. Як схоче хтось продати своє добро, — хай продає; хоче поділити, — хай ділить; ніхто не повинен в цьому перешкаджати.

Тепер в російській державі ніхто не має права піде жити без пашпорта. Не видадуть чоловікові пашпорта і він не має права нікуди рушити з місця. Безпашпортного чоловіка карають, як якого небудь злодія. Робочому людові це дуже богато шкодить. Робітник не може їздити вільно

туди, де робітників шукають, а часто-густо буває примушений сидіти там, де є робітників богато і де через це мало платять. В Демократичній Республиці не повинно бути ніяких пашпортів; кожний чоловік повинен мати право вільно оселятися там, де він сам собі хоче.

IV.

Тепер в російській державі є безліч судів: „адміністративний“, „военний“, „мировий“, „волостний“ і т. п. Кожен з цих судів судить по своїм законам, а для адміністративного і военного зовсім законів ніяких немає. В Демократичній Республиці повинен бути один суд для усіх. Всіх людей повинні судити по тих самих законах. Судді тепер призначуються правительством, вони є чиновники і завжди за правительством і чиновниками руку тягнуть. Правди на суді не доб'єшся! В Демократичній Республиці всі судді повинні бути **виборні** і ні од якого начальства **незалежні**. Вони повинні відповідати тільки перед самим народом. Для усіх важних справ повинен бути заведений **суд присяжних**. До цього суду присяжних треба, щоб обібралися не тільки заможні люде, але також і робітники. В Росиї є і тепер суд присяжних, але тепер цей суд має дуже невеликі права. Крім того, погано ще й те, що тепер до того суду можуть бути обібраними тільки заможні люде, — робітникам же там місця немає. Ото-ж треба, щоб так не було.

В Демократичній Республиці зовсім не повинно бути смертельної кари і вічної тюрьми. Безвинно обвинуваченими треба, щоб сплачувалося грішми відшкодованнє.

Суд повинен бути безплатний.

У нас, на Україні, по судах для українців повинна бути заведена наша українська мова. Оце для того, щоб наші люде розуміли все те, про що говоритиметься на суді. Всї иньші люде, не українці, повинні мати право балакати на суді на своїй рідній мові.

V.

В російській державі що року здирається з народу більше як дві тисячі міліонів карбованців. Нігде в сьвіті немає таких величезних податків, як у нас, а між тим ніде в сьвіті немає таких непорядків, як в Росиї. Всї гроши, які здираються з народу, самовольно роскрадаються царем та його чиновниками. Ми вже казали, що в Демократичній Республиці цього бути не повинно. Ми казали, що в Демократичній Республиці податки повинні призначатися народніми представниками. В їхніх руках повинен бути і скарб державний (казна). Тільки за згодою народніх представників із скарбу (казни) можуть видаватися гроши.

Тепер поговоримо про те, які в Демократичній Республиці повинні бути податки.

Тепер у царського правительства є два засоби витрушувати з наших кешенів гроши. Один

засіб є такий, що платимо ми гроши в казну і не бачимо, що платимо. Цей засіб обчищати наші кешені, називається посереднім податком („косвенный налог“). Це той податок, що накладається на ріжні товари, на тютюн, сіль, горілку, сірники і т. и. Що-б не купив, на всьому мусиш заплатити в казну оттой посередній податок.

З цих посередніх податків складається сила грошей, — більш як 1.700 міліонів карбованців що-року, і мало не всї ті гроши здераються з нас, з селян та робітників. Хоч і пани купують ріжні товари та весь зиск в казну іде з нас, бо посередній податок накладено на такі речі, які найбільше уживаємо ми, робітники та селяне: на сіль, тютюн, сірники і т. и. На всякі вигадки та примхи панські податку не накладено, бо їх купується не так багато, як иньших товарів.

Одначе-ж і пани купують тютюн, купують і сірники, і сіль, і горілку, і всї иньші товари. Кожен пан купить тих товарів не меньше, а може й більше, ніж кожний робітник. Але за те, скільки всього є робітників і селян, а скільки є панів! Панів є далеко меньше, ніж робітників і більшу частину всїх тих товарів робітники та саляне купують. Через те і найбільша частина — майже всі ті гроші, які здираються посередніми податками витрушуються з наших кешенів.

Тепер розгляньмо цю справу ще й з другого боку. Чи однаково тяжко платити той посередній податок панові і робітникові? Пан випалить сірників за рік стільки, скільких й робітник, може трохи й більше, так за те, скільки гроший у па-

на! Пан, скажем, в 100 раз багатший від нашого брата, робітника, дак хіба-ж він в сто раз більше і сірників випалює, ніж робітник? Хіба він в сто раз більше чобіт потребує на рік? Далеко легше заплатити 5 рублів тому, хто має, скажеш 10 тисячів рублів, ніж тому, хто має 200 р. Робітник віддає більшу частину своїх доходів в казну, ніж пан-капіталіст. Робітник віддає третю, або четверту частину, а пан і двадцятої і тридцятої не віддає. Але як би навіть пан віддавав таку саму частину, такий самий процент, із своїх доходів, як і робітник, то навіть і тоді важче приходилось би робітникові, а ніж панові. Легше панові віддати 10 рублів з сотні, ніж робітникові віддати 10 коп. з рубля. 10 руб. — то для пана нічого — він в один вечір не одних 10 рублів в карти програє, а робітникові, або селянинові 10 коп. — то вже гроши.

Одним словом, як не накладай тих посередніх податків, найбільш тяжкі вони для робітників та селян. Через це в Демократичній Республиці зовсім не повинно бути посередніх податків. Ми повинні домагатися, щоб вони були цілком знищені.

Посередні податки то є один тільки засіб у правительства обдерати робочий люд. Але є у його ще й другий засіб. Цей другий засіб називається звичайним, простим податком („прямой налог“). Він накладається найбільше на землю і платять його здебільшого селяне. Селянам часом доводиться так багато платить тих податків, що і земля стільки зиску не дає. За те на панську землю майже не накладено ніяких по-

датків, а як і накладано, то дуже мало, так і що і лічити того не можна.

Таким чином виходить, що мало не всї ті гроши, які здобуваються казною що-року, йдуть з наших кешень.

В Демократичній Республиці, як ми вже казали, не повинно бути зовсїм посереднього податку. Не повинно бути і тих податків, які здираються з селян. Всякі „викупні“, „оброчні“ і иньші „платежі“ повинні бути знищені. Натомісць повинен бути заведений один звичайний податок на доходи і наслідства (спадщину) багатих так, що чим більший хто дохід, або наслідство має, тим більший податок нехай він платить у казну. Наприклад так: коли хто-небудь має на рік 500 руб. доходу, то нехай він платить податку, скажем, один процент, то значить 5 руб.; хто має, скажем, 5000 руб. — то нехай той платить три проценти з своїх грошей то значить 150 руб. і т. иньше. Хто-ж має малий дохід, яких 400-500 руб.. той зовсїм не повинен нічого платити.

Оттакий податок називається **поступовим** проґрессивним) **податком**. Він поступає, робиться все більшим в міру того, як більшає дохід.

VI.

Тепер поговоримо об тім, як в Демократичній Республиці новинно бути улаштоване військо. Чи повинно воно залишитися таким, як тепер, чи треба, щоб справа військова була перемінена?

Для того, щоб розібрати цю справу поперед усього розгляньмо, що то є теперішнє військо і для чого воно содержується.

Військо складається здебільшого з наших же товаришів, робітників сільських і городських, яких одірвано од сім'ї, од рідної оселї і запрорено в казарму. Тут, в казармі, їх муштрують до вечера, задурманюють до решти цим муштруваннєм їм голови і роблять із них, із людей, несьвідомі машини, які роблять те, що їм офіцер звелить. Скажуть їм ходити — вони ходять; скажуть стояти — вони стоять; звелять стріляти — стріляють.

А содержується військо ось для чого. Царь і пани-капіталисти, які загарбали в свої руки всі багацтва, утворені нашими робітничими руками страшенно дріжать над цими багацтвами. Страшенно бояться вони того, що прийде час, коли більшість робітників зрозуміє, як їх обдурюють, коли більшість зрозуміє, що всі ці багацтва, якими володіють вони — дармоїди, утворені нами робітниками. Вони бояться, що тоді ми не захочемо мовчки коритися недолї, а роспочнемо боротьбу. До ції боротьби вони і готуються, набіраючи величезне військо і содержуючи його на наші гроши.

Останніми часами розпочалась ця боротьба і в російській державі і бачимо тепер ми добре, для чого придалося військо. Воно б'є, січе та стріляє робітників, і в городі, і в селї, скрізь де тільки роспочинається боротьба.

Ось для чого содержується в державі військо Але не тільки для того воно содержується. Коли панам-капіталистам, або цареві, замало стає

тих грошей, які вони здирають з робітників та селян російської держави, або коли вже нічого з нас здерти, бо на нас і сорочки вже цілої немає, то тоді вони починають шукати, чи не можна де у других держав урвати шматок землї або як вони кажуть, кольонію.*) Коли вони зауважать, що десь щось погано лежить, то туди зараз посилається військо. Як та держава, до якої належить та кольонія не сильна і боїться обстоювати свої землі, то „кольонія“ заразже переходить до рук російського царя і російських капіталистів. А як та друга держава сильна і має багато війська і грошей, то тоді доходить до крівавої війни. Сотні тисяч робочого люду гинуть з одного і з другого боку, аби набити кешені своїм багачам-дармоїдам.

Так само виникла Російсько-Японська війна, яка принесла з собою стільки горя, страждань та недолї російським та японським робітникам.

Робітники російської держави заплатили за ненажерливість російського царя ї капіталістів дуже дорого. Більше як 400 тисячів російських салдатів полягло в японській війні; більше, як 2000 мілліонів грошей народніх рострачено.

А скільки то грошей йде на військо під час миру! В російській державі більше, як третя частина всїх грошей державних витрачається на удержуваннє війська. Що-року воно коштує більше, як 400 мілліонів рублів. А не треба забувати і того, що з кожним роком удержування війська коштує все дорогше та дорогше, бо не

*) Вишукуванє та загарбуванє кольоній (чужих земель) називається кольоніяльною політикою.

проходить місяця, щоб не була вигадана якась нова зброя, нова гармата, нова рушниця, що більше коштує, ніж попередня. Не треба забувати і того, що з кожним роком і саме військо збільшується, бо кожна держава хоче бути сильнійшою од своїх сусідів, одна випереджує другу, і невидко кінця збільшенню війська. Разом з збільшенням війська збільшуються і податки.

Військо — це той тягарь, який давить тільки робочий люд. Воно є засіб гнітити робітників. Воно є зброя проти нас в руках правительства і панів-капіталістів. Через це нам треба домагатися, щоб постійне військо було знищене. А натомісць хай будо заведене Народнє військо (Народня міліція), себ-то, кожен чоловік від 20 літ повинен бути обучений як поводитись зі зброєю. Декілько тижднів на рік всі повинні учитись військової науки, а потім забравши рушниці і набої, розходитись де дому і займатися чим кому треба.

Таким чином, як би хто захотів напасти на нашу країну і зруйнувати її, то народнє військо оборонить рідний край од нападу ворогів. А проти робітників народнього війська посилати не можна буде, бо кожен робітник буде салдат.

Такий порядок у війську є тепер заведений в Швейцарії і по де-яких других краях. Оскілько народнє військо є здатним оборонити свою країну від чужоземного нападу, показує те, як маленька бурська держава, в якій зовсім нема війська, дуже довгий час побивала велику англійську державу.

VII.

Справа робітників тим швидше поступатиме наперед, чим більше серед робітників буде освічених людей. Пани-капіталісти велику силу мають: в їхніх руках і гроши і держава; разом з цим на їхнім боці багато освічених людей. Через це пани-капіталісти всї добре уміють свої інтереси обстоювати. Про нас, робітників, поки що цього сказати не можна. Серед нас багато ще є несвідомих котрі не знають, чого їм треба добиватися і як їм провадити боротьбу.

Багато є причин цьому. Нам не дозволяють збіратися, не дозваляють мати свої газети і книжки, в яких би писалося про справу робітничу і т. п. Але найважнійшою причиною є те, що більшість нас робітників є темнї і неосьвічені люде.

Серед нас є дуже багато таких, які неграмотні, що й слова прочитати не уміють. Знов же багато є і таких, що книжку він сяк-так хоч і прочитає, та розуміти нічого не зрозуміє, про віщо там написуно. Осибливо богато є таких темних людей на селі. Ось і не диво, що у нас буває часто так; поки є де-небудь в селі, або на фабриці один-два розумних - осьвічених чоловіка, доти і справа робітнича посуваєтся наперед: заарештували тих осьвічених людей, або рощиталися вони і подались кудись у друге місце — справа робітнича в тім місці гине, і ніхто її не може врятувати доти, доки знов не зявиться нова якась розумна осьвічена людина.

Осьвіта то є сила. Подивіться як пани-капіталісти, попи і иньші п'явки народні ненавидять осьвічених робітників. Вони знають, що осьвічений не дасть себе визискувати, так як темний,

вони знають, що він товаришів своїх навчить боротися і обстоювати свої інтереси. Через це пани-капіталісти а разом з ними царь зо всією зграєю попів та иньших чиновників страшенно бояться, щоб до робітників не доходила осьвіта. Вони всякими засобами гальмують осьвіту народню. Книжки, які моглиб бути користним, для робітників, не дозволяють друкувути. Тих книжок, які вже є надруковані, не дозволяють пускати в читальні і бібліотеки для народу.

Разом з тим вони завели такі школи, в яких не то що навчитися нічому не можна, а хиба лишень голову туманам затуманити можна Ось ви гляньте:

Хто в школї дітей учить? Перше всього піп який научити дітей нічому доброму на може. Він їх учить тільки, щоб вони його поважали, пана і царя, і каже, що як вони не поважатимуть свого начальства, то їх за це наче-б то бог покарає. Одже бачимо, що то за наука. Крім попа в школі є ще й учитель. Але правительство до шкіл наймає тільки таких учителів які сами продали вже свою душу попам і цареві. Як трапить ся якийсь між ними що справді захоче дітей учити, то такого скоро проженуть ще не усьпіє він і слова промовити. Книжок гарних в школах немає. Сама школа більше на коршму подібна а ніж на школу — там і холодно, і спрість, і темно. Ніде в сьвіті немає таких поганих шкіл, як у нас. А це через те, що ніде правительство не дає так мало грошей на народні школи, як в Росиї. Всї гроши, які здераються з народу, йдуть на військо, поліцію, жандарів, та царя, а на школи

дак нема, бо страшно, що робітник та мужик розумні постають та не дадуть себе обдерати.

Але й такою поганою школою, яка є в Росиї є не кожному пощастить скористуватися.

Не всякий має гроши на те, аби купувати своїм дітям книжки. Другий не може вистарчити грошей на одіж, бо-ж як не як, а хлопець ходячи до школи, все же таки стопче чобіт не одну пару і т. иньше.

Крім „народніх“ шкіл в Росиї є ще школи середні і вищі. Але до тих шкіл робітникові і носа не показуй. Там треба платити стільки грошей, що туди можуть посилати своїх дітей тільки багаті.

Так погано стоять школи скрізь по всій російськой державі. Але ще гірше стоять вони у нас, на Україні.

У нас на Україні більшість люду балакає україньскою мовою. Иньших мов, як напр. російської наші люде або зовсім не розуміють, або як і розуміють то дуже погано. Але, не дивлячись на це, російське правительство завело скрізь по школах на Україні російську мову. Через це виходить, що українські робітники ще меньше користаються зі школи ніж напр. робітники російські. Російське прувительство завело по школах для українців російську мову, розуміється для того, щоб діти українських робітників і селяне в школі нічому не навчилися. Так само, як для українців, так само і для поляків і для иньших народів, для усіх, російське правительство позаводило по школах російську мову. Воно боїться, щоб робітники навіть того не зрозуміли, чому вчать в поганих російських школах.

Ми знаємо тепер, як важно для робітників, щоб була гарна школа. Знаємо ми також і те, що та школа яка тепер є в Російській державі, нічому навчити не може. Через це ми повинні домагатися, щоб шкільна справа була змінена. Як жеж вона мусить бути змінена? А ось як. Повинна бути заведена обов'язкова школа для усіх дітей до 16 років; шоб було так, як це є тепер по других краях, що кожен чоловік посилати своїх дітей до школи а як не посилатиме, то мусить платити штраф. Для тогож, щоб кожен міг посилати дітей до школи, школа повинна бути безплатньою. Дітям людей бідних треба, шоб безплатно видавалися книжки, одіж і їжа. Тоді і зовсім бідні матимуть спроможність посилати своїх дітей до школи. В школі повинні учити дітей ті люде, які сами є люде осьвічені і честні а не попи та їхні запроданці. Він не повинен зовсім втручатися до справи шкільної. Хто хоче своїх дітей молитвам учити, хай посилає їх до церкви, а в школі повинні учити наукам, бо у нас як скінчить хлопець школу, то він уміє тільки молитви харамаркати, а щоб був він розумний ї умів свої інтереси обстоювати, то того він не уміє. Через це школа повинна бути сьвітська.

Учити дітей повинні в школі на тій мові, на якій вони балакають. Дітей-українців повинні вчить на українській мові, шоб вони розуміли те, чому їх вчитимуть.

Тоді (тільки) школа буде користна для робочого люду. Тоді серед робітників будуть осьвічені люде. А як серед робітників буде богато осьвічених людей, тоді не зможуть гнобителі наші

ошукувати нас на кожнім кроці і справа робітнича швидко тоді піде наперед.

Коли ми досягнемо того всього, про шо писалося в цій книжці; коли ми скинемо з себе кайдани самодержавної неволі і досягнемо Демократичної Республики (Народнього Правління) тоді справа робітнича, нічим не спинювана вільно розгорне свої могучиї крила. Як вода на весні, прорваши загаті, затоплює широкі левади, — так і рух робітничий знищивши пута неволі, затопить царство насилля, визиску людини людиною. Недалекий тоді соціялїзм — царство свободи, рівности і добробуту покривджених людей.

Російське самодержав'є з своїм величезним військом, з цілою зграєю чиновників, з нагаями та тюрмами скрізь заморозило весенні паростки робітничої справи. Не тільки в Росиї, а й на всім сьвіті, російський царь-кат хазяйнував, як у себе хаті. Скрізь він підпирав гнобителів робочого люду. Але годі! Прийшов кінець ї гине найбільший ворог робітників!

Згине царське правительство і весь робітничий сьвіт вільнійше дихне весняним повітрям. Кляса робітнича з'єднавши ряди, з новою відвагою в грудях роспочне боротьбу за свою останню мету — за соціялізм, і досягнення його буде вже не за горами. Швидко настане тоді царство робочого люду, де не буде визиску людини людиною, бо не будуть тоді земля, фабрики, заводи і всї багацтва належати окремим людям-дармоїдам, а стануть вони спільною власністю всїх працюючих людей.

ВИДАННЯ РЕВОЛЮЦИЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТИЇ.

1. Самостійна Україна (вичерп.)
2. Дядько Дмитро (вид. друге).
3. Чи є тепер панщина? (вичерп.).
4. Власна земля (вичерп.)
5. Страйк і бойкот (вид. третє).
6. Народня справа.
7. Іван Гилька. Про херсонські та иньші заробітки.
8. „ „ Великий хліборобський страйк в Галичині 1902 р.
9. Доля працюючого люду, Збірник.
10. Дума про похід ситого князя Оболенського на голодних селян (вичерп.).
11. В. Деде. „Салдатики". Опов.
12. В. Лібкнехт. Павуки та мухи. Промова.
13. Не жарт, а правда. Збірн.
14. Л. Галін. Проповідь. Опов.
15. Козаччина, (вичерп.).
16. Революція 1848 р. у Франції (вичерп.).
17. Аграрна програма франц. робітн. партиї.
18. П. Ляфарґ. Селянська посілість і економ. революция, (вичер.)
19. А. Бебель. Студенти і социялізм. Пром. (вичер.).
20. В. Лібкнехт. Державна „рада і революція. Пром.
21. В. Деде. Роботи! Опов.
22. „ Боротьба. Опов.
23. Ф. Лассаль. Програма робітників. Пром.
24. К. Каутський. Социяльна революция.
25. Оповідання з історії Великої Франц. Революції:
    I. Здобуття Бастілії
    II. Національна Рада. Ніч 4. августа.
    III. Що зробила Національна Рада.
26. Паризька Комуна.
27. П. Поліванов. Сконав. Опов.
28. Ляссаль. Про суть конституції. Пром.
29. Х. Каутський. Ерфуртська програма (друк.).
30. Ґ. Запольська. В гірничій Діброві.
31. Військо і робітники.

Товариші! Передавайте наші книжки з рук до рук, з хати до хати!